

EESTI TEADUSTE AKADEEMIA JA EESTI KIRJANIKE LIIDU AJAKIRI

NIMESIIRE JA SELLE KÄSITUS EESTI TOPONOMASTIKAS

TIINA LAANSALU

Kohanimed sisaldavad informatsiooni meie ajaloo, keskkonna, kultuuriloo ja keele arengu kohta. Sellise väärtusliku pagasi tekkimist on soosinud asjaolu, et kohanimed on alati olnud avatud eri sõnaklassidele – nii üldnimed, isikunimed kui ka teised kohanimed on võinud vabalt moodustada uusi kohanimesid. Käesolevas artiklis on lähema vaatluse all just pärisnimedest ehk proopriumidest lähtunud nimed.

Nähtust, kus olemasolev nimi on kantud üle uut kohta tähistama, nimetatakse nimesiirdeks ning olemasolevast nimest lähtunud nime kutsutakse (sõltuvalt käsitlusest) üle kantud nimeks või siirdnimeks ehk siirikuks. Nimesiirde temaatikat ei ole Eesti onomastikas siiani eraldi käsitletud. Siinses artiklis püüan anda ülevaate relevantsetest teooriatest ja arusaamadest nimesiirde teemal. Seejärel selgitan, milline käsitlus kohaldub Eesti kohanimesüsteemile.

1. Nimesiire ja selle käsitusviisid

Kohale nime andmiseks on kaks võimalust: kas luua üldnimede (apellatiivide) ja kohanimeliidete (topoformantide) abil täiesti uus nimi või anda nimi mõne teise, juba olemasoleva nime alusel. Nimeteaduse põhiprintsiip on, et loomulikult tekkinud nimi on alati olnud algselt motiveeritud (vrd lad *nomen est omen* 'nimi on enne'). Nii on esmaselt pandud nimi ehk primaarnimi enamjaolt kirjeldav, edastades nimetatava objekti ehk denotaadi kohta mingisugust

informatsiooni (selle omadused, asukoht jne) (vt ka Brink 2016: 158–159). Näiteks jõgi, mis voolab läbi karstiala ja jätab oma maapealse sängi aeg-ajalt kui-vaks, on nimeks saanud *Kuivajõgi* (Laansalu 2016: 240), või *Waterloo* Belgias pärineb flaami sõnadest *water* 'vesi' + *loo* 'püha mets, salu' (Hough 2016: 92). Nimesiirde teel sündinud nimi aga enamasti denotaati ei kirjelda, vaid on pandud kas mingi tekkinud assotsiatsiooni või asukohaseose põhjal.

Mõne eelneva pärisnime (primaarnime) ülekande teel moodustunud kohanime on võimalik nimepaneku astme järgi liigitada sekundaarnimeks (nimeahelas teine nimi ehk teise astme nimi), tertsiaarnimeks (kolmanda astme nimi), kvaternaarnimeks (neljanda astme nimi) jne (vt Päll 2009: 228). Kuna nimeahela alguspunkti pole alati võimalik kindlaks määrata, ei ole nimepaneku astmeid enamasti püütud konkretiseerida, vaid kasutatakse nime mitteprimaarse lähtumise tähistamiseks mõistet *sekundaarne nimetamine*.

Eesti onomastika on algusest peale juhitud Põhjamaade, eeskätt Soome onomastikas eelkäidud sammudest. Ka siirdnimeteema käsitlemises on malli võetud sealsete nimeuurijate põhjapanevatest töödest. Esialgu kasutati Soomes mõistet *siirdnimi* (sm *siirrynnäinen*) vaid nende nimede kohta, mis olid üle viidud ühest piirkonnast teise, sageli endise kodukoha mälestuseks. Hiljem laiendas seda perspektiivi Eero Kiviniemi, kes on semantilis-süntaktilist meetodit kasutades esitanud kohanimede struktuuritüübid, kus üheosaliste nimede alarühmana käsitleb ka siirdnimesid (vt Kiviniemi jt 1974: 49–50; Kiviniemi 1975: 47–54). Kiviniemi peab siirdnimeks kõiki nimesid, mis on „siirdunud” tähistama mingit teist kohta. Kui kohanimi sisaldab vaid mingi teise koha nime (nt Soome järvenimest lähtunud talunimi *Haukijärvi*), võiks öelda, et nimi on saanud eelmisele lisaks uue referendi. Et aga ühel nimel ei saa olla mitut referenti, st nad on monoreferentsed, ongi sündinud uus nimi. Mõlemat käsitust iseloomustab see, et kohta tähistab mingi varem olemas olnud nimi ja koha nimetamise aluseks on mingi assotsiatsiooni põhjal tekkinud kaudne seos. Kiviniemi esitatud laiem määratlusviis hõlmab palju rohkemaid nimesid kui varasem, haarates ka selliseid, mida varem siirdnimedeks pole arvatud, mistõttu peab ta vajalikuks välja tuua konkreetseid siirdnimetüüpe. Esimese tüüpi nimed – metonüümsed siirdnimed – on moodustatud naaberkohanimest asukohaseose põhjal metonüümia teel: talunimi *Haukijärvi* kannab infot selle kohta, et ta asub *Haukijärvi*-nimelise järve lähedal. See siirdnimetüüp on Kiviniemi järgi Soome nimevaras kõige levinum. Teine siirdnimetüüp – võrdlevad siirdnimed – koondab nimesid, mis on antud sarnasusassotsiatsiooni põhjal ehk võrdlemisel mingi teise tuntud kohaga.

Eesti onomastikas on nimesiirde küsimuses järgitud Soome eeskujuga vaid osaliselt, jäädes vanema käsitlusviisi juurde: mõistet *siirdnimi* ehk *siirik* on kasutatud traditsiooniliselt ainult nime algsest asukohast kuhugi kaugemale siirdunud nime märkimiseks ning asukohaseose põhjal tekkinud nime ei ole siirikuks loetud (vt nt Kallasmaa 1996; Päll 1977). Välja on kujunenud kaks nimesiirde alaliiki: migratsiooniga kaasnenud nimesiire ja võrdluse alusel tekkinud nimesiire (vt Saar 2008: 43). Migratsiooniga kaasnenud nimesiire jaguneb omakorda kaheks: 1) siirdujate antud nimed (tavaline just uuemal ajal), kus nimemalliks on *kohanimi* > *teine kohanimi* (*pühendus*), näiteks kunagise kodukoha mälestuseks pandud ametlik talunimi *Kihnu* (Hää; KN); 2) siirdujatele antud lisanime kaudu tekkinud kohanimed (põlisem tüüp), kus nime-

malliks on *kohanimi* > *siirdlase lisanimi* > *lisanime kandja elukoht*, näiteks *Tartu talu* (KrK; KN). Võrdluse alusel tekkinud siirdnime nimetatakse nagu Soome onomastikaski võrdlevaks siirdnimeks. Eesti nimevarast sobib siin näitena välja tuua soonime *Brasiilia* (Jõe; KN) ja mitmel pool pandud *Siberi*-nimed (EKNR 2016; KN).

Siirdnime mõistet on käsitletud ka paljud teised keeleteadlased ning mitmes käsitluses ilmneb juba tutvustatud Soome koolkonnaga võrreldes suuremaid või väiksemaid erisusi. Mõned nimeuurijad on jaganud olemasoleva nime põhjal moodustatud nimed kahte rühma: ülekantud nimed (ingl *transferred names*) ja ümberpaigutatud nimed (ingl *transplaced names*) – näiteks Norra lingvist Arne Kruse (2007: 34), kes on seda teinud Ukraina-Kanada lingvisti ja leksikograafi Jaroslav Bohdan Rudnyčkyj töödele tuginedes. Kruse järgi on ülekantud kohanimi lähtunud isiku, mõiste (ingl *ideas*) või müütilise koha nimest, näiteks Põhja-Ameerikasse siirdatud nimed *Gimli* (Manitoba, Kanada) ja *Viking* (Alberta, Kanada). Ümberpaigutatud kohanimi on lähtunud mingist teisest, mujal juba kasutusel olevast kohanimest, näiteks *Stockholm* (Lõuna-Dakota ja Maine, USA), *Oslo* (Minnesota, USA) ning *Upsala* (Minnesota, USA; Ontario, Kanada). Rudnyčkyj tüpoloogias moodustasid siirdnimed ja ümberpaigutatud nimed veel ka alamkategoriat koondnimetusega „importitud (Euroopa) kohanimed” (Tent, Blair 2011: 72). Niisugune jaotus erineb teistest käsitlustest tuntaval määral ning võib oma olemuselt tunduda kunstlikki. Võib öelda, et see jaotusviis on loodud eelkõige koloniseeritud maade jaoks, kolonistide antud nimede liigitamiseks.

Ameerika ajaloolane ja kohanimeuurija George Stewart on oma 1954. aastal ilmunud kohanimeklassifikatsioonis jaotanud kohanimed kümnest kategooriast koosnevasse süsteemi, milles ta klassifitseerib nimesid nende päritolust lähtuvalt (Stewart 2012 [1954]). Ta juhib tähelepanu asjaolule, et ameeriklased võtsid uute kohtade nimetamisel nimed otse oma minevikust, ja klassifitseerib need oma süsteemis pühendusnimede (ingl *commemorative names*) kategooriasse. Siirdnimed lahterdab ta pühendusnimede alamklassi, rõhutades, et kuigi enamik siirdnimesid on olemuselt pühenduslikud, ei ole need mõisted sünonüümsed, kuna pühendusnimede alla ei kuulu need siirdnimed, mis on antud eesmärgiga kohta kirjeldada: näiteks nimi *Caspian Lake* (Vermont, USA) lähtub asjaolust, et veekogu kontuur sarnaneb Kaspia mere omaga.

Rootsi keeleteadlase Stefan Brinki järgi võib aga, vastupidiselt Stewartile, kasutada kõigi siirdnimede kohta mõistet *pühendusnimed*. Põhjenduseks on asjaolu, et neid nimesid on (taas)kasutatud eesmärgiga meenutada või mälestada midagi konkreetset, samanimelist (näiteks nimed *Cambridge* ja *Stockholm* USA-s). Siirdnime vaatlleb ta Soome koolkonnaga sarnaselt, luges siirdnimeks kõik nimed, mis on nii-öelda kolinud uude asukohta. Nähtust, kus olemasolev kohanimi viiakse üle uut kohta tähistama, on ta märkinud ka eponüümi mõistega (ingl *eponymization*, vt Brink 2016: 160–161; samuti Strandberg 2016: 105). Eesti keeles on eponüümideks nimetatud aga pigem isikunime järgi loodud mõistenimetusi (nt *Tourette'i sündroom*).

Pühendus ehk kommemoratiivsus on siirdujate antud siirdnimedes üks olulisemaid märksõnu. Ameerika kultuuri- ja ajalooograaf Derek Alderman on öelnud, et nimetamine on võimas vahend, mis aitab suhestuda mine-

vikuga ja mälestustega. Aldermani järgi (2008: 195–196) kasutatakse kohanimesid sageli kommemoratiivse eesmärgiga ja neid saab vaadelda kui sümboliseid monumente, mis mõjutavad tugevasti avalikkuse ehk üldsuse mälu. Pühendusnimed on moodustatud olemasolevate nimede põhjal eesmärgiga mälestada teatud kohti, sündmusi või inimesi (Hough 2016: 92). Eriti arvukalt on niisuguseid nimesid pandud koloniaalse migratsiooni raames. Näiteks võib tuua linnanime *Cambridge* Ameerikas (Massachusetssi osariik), nimetatud samanimelise linna järgi Inglismaal, või *Cooki saared*, mis on nime saanud maadeavastaja James Cooki järgi. Eespool mainitud *Waterloo* on Belgias küll kirjeldav primaarnimi, kuid selle teised esinemisjuhud näiteks Inglismaal ja Ameerikas mälestavad lahingut, mis toimus 1815. aastal Napoleoni sõdade ajal. Niisuguse sündmusest ajendatud nime tähistamiseks on kasutatud ka mõistet *sündmusnimi* (ingl *incident names*, nt Hough 2016: 92; Stewart 2012 [1954]: 49–50). Veel üks näide sündmusnime kohta: Ameerika linn *Santa Barbara* on oma nime saanud selle järgi, et Hispaania maadeavastajad maabusid sealkandis 1602. aasta 4. detsembril, püha Barbara päeval (Hough 2016: 92).

Eesti ja Soome onomastikas (nt Ainiala jt 2012: 101–102) on pühendusnimedeks peetud kitsamalt neid nimesid, mis on antud (enamasti ametlikult) mõne inimese või sündmuse mälestamise eesmärgil. Eesti onomastika terminite loetelus on pühendusnime definitsioon järgmine: „[---] mingi isiku mälestuseks või austuseks määratud kohanimi, mis sisaldab eesnime(sid) ja perekonnanime (nt *Karl August Hermann* tänav) või tema täielikku varjunime (nt *A. H. Tammsaare tee*)” (Onomastika termineid 2018). Kaasates pühendusnimerühma ka sündmusnimed, sobiks Eesti ainestikust välja tuua näiteks nimi *Jüriöö park*, mis on pandud ajaloosündmuse (Jüriöö ülestõus) tähistamiseks (vt Nerman, Lõhmus 2013: 307). Siinjuures tuleb silmas pidada, et iga sündmusest lähtunud nimi ei ole automaatselt seotud nimesiirdega. On loomulik, et tähelepanuväärne juhtum jätab kohanimesse või kohanimena märgi. Näiteks Eestis ja Soomes on *Surma*-algulise nime saanud kohad, kus on aset leidnud kellegi surmaga seotud juhtum (vt KN; Ainiala jt 2012: 113). Ülekantud nimede hulka saab lugeda aga ainult niisugused sündmusnimed, mis on nime saanud mõne teise, varem eksisteerinud proopriumi järgi.

2. Sekundaarnime alaliigid

Sekundaarnimi lähtub juba olemas olnud nimest. See tähendab, et nimi on siirdunud ühelt objektilt teisele, hakates tähistama uut denotaati. Seetõttu, nagu eespool osutatud, on mitmel pool tõmmatud sekundaarnime ja siirdnime vahele võrdusmärk. See võrdusmärk kehtib juhul, kui lähtutakse põhimõttest, et ka asukohaseose põhjal tekkinud sekundaarnimi on siirdnimi – Eesti onomastika traditsioon on aga teine.

2.1. Siirdnimi

2.1.1. Migratsiooniga kaasnenud siirdnimi

Kuigi nimesiire on olnud eriti sage lähemas minevikus, ei ole see nähtus siiski uus, vaid on aset leidnud läbi aegade. Siirdnime tekke sagedasim põhjus on olnud inimeste migratsioon, mille tulemusena on sündinud arvukad asunike eelmisi kodukeskkondi mälestavad või märkivad kohanimed. Nii kannab siirdnimi uues asukohas sekundaarset konnotatsiooni, mis eelkõige tekitab ajaloolise ja emotsionaalse sideme mineviku traditsioonide ja asukohtadega (Kruse 2007: 35). Lihtsustatult öeldes on siirdnimi nimi, mille inimesed on endaga uude kohta kaasa võtnud. Asustuse siirdumisel kaasa läinud nime üks alaliik ongi vana kodukoha mälestuseks antud nimi, mis loob eelduse selleks, et kohanimed pakuvad asustusajaloo ja etnogeneesi uurimisel toetavat lisamaterjali (vt ka Kallasmaa 2011: 33; Pall 1977: 227; Saar 2008: 43). Inimeste migratsiooniga kaasnenud nimesiiret on lähemalt vaadelnud mitmed keeleteuurijad. Üks ajend on olnud püüda vanema nimekihistuse analüüsi teel tuvastada rahvarühmade päritolu, liikumisteid ja levikut. Näiteks on Saksa onomastik Jürgen Udolph (2012) uurinud germaani hõimude poolt Inglismaale toodud siirdnimed, võrreldes Mandri-Euroopa ja Inglismaa kohanimedega ning kohanimeelementide levikut. Tema tööst nähtub, kust on germaani migrandid täpsemalt pärit olnud, kust kaudu Inglismaale jõudnud, ja et kunagised germaani hõimude asualad ja nende laienemine on olnud pigem aeglane asustusprotsess, mitte kiire vallutustöö.

Nagu öeldud, jaguneb migratsiooniga kaasnenud nimesiire kaheks: siirdujate antud nimed ja siirdujatele antud lisanime kaudu tekkinud kohanimed. Esimene tüüp on eriti sage just uuemal ajal, iseäranis kolonialismist mõjutatud piirkondades. Teine tüüp on aga pidevalt eksisteerinud agraarses ühiskonnas, kus nimi sündis kohalike põliselanike kasutuses, kes hakkasid uusasukat kutsuma tema päritolukohta märkiva lisanimega. Eeldatavasti on just nii oma lisanime saanud näiteks Kose kihelkonna 1726. aasta adramaarevisjonis üles tähendatud *Muhu Mick* (< *Muhu*), *Some Erich* (< *Soome*) ja *Tarto Hans* (< *Tartu*) (Rev 1725/26: 313, 318, 328). Lisanimest on võinud hiljem kujuneda kohanimi. Heaks näiteks on siin Kose kihelkonna Tuhala küla talunimi *Ragapardi*, rahvapäraselt ka *Rägapardi*. Nime lähtekohaks on kohanimi *Reigi*, millele on liitunud isikunimi *Bertel* (1688 *Reiki Bertell Jürgen*, 1835 *Reygapardi*). Kohanimes peegeldub asjaolu, et talupoeg siirdus Hiiumaalt Reigi kihelkonnast mõisniku suunamisel Kose kihelkonda (Laansalu 2015: 115).

Häid näiteid sisemaise siirdumise kohta pakub Marja Kallasmaa uurimus Hiiumaa kohanimedest. Saaremaa kohanimedega võrreldes on Hiiumaa kohanimed nooremad ja läbipaistvamad (vaid väheste kohanimedega esmamainingud ulatuvad XVI sajandisse või kaugemale) ning neis esinevad isikunimed kuuluvad pigem hilisematesse isikunimekihistustesse. Hiiumaa algasustus lähtus Kallasmaa andmetel suures osas just Saaremaalt; arvatavalt asustati Hiiumaa keskajal Saaremaa ja Muhu asunikega. Ka rannarootslased tulid Hiiumaale keskajal. Sellest, et Hiiumaa oli tõenäoliselt Saaremaa Karja ja Põide kihelkonna tagamaa, annavad tunnistust arvukad kohanimed. (Kallasmaa 2010: 7–8) Näiteks:

Hiiumaal

Hanikatsi (Phl)
 Harilaid (Phl)
 Heiste (Rei)
 Hellamaa (Phl)
 Kõpu (Rei)
 Leisu (Emm)
 Meelste (Rei)
 Sakla (Phl)

Saaremaal

Anikatsi (Pöi)
 Harilaid (Khk)
 Eiste (Pha)
 Hellamaa (Muh)
 Kõpu (Mus)
 Leisi (Krj)
 Meeliste (VII)
 Sakla (VII)

Tulles ajas veelgi lähemale, leiame kogu maailma nimevarast hulganisti äratuntavaid siirdelise algupäraga nimesid. Mõned näited siirdumistest, kus kohanimi on saadud uusasukate (im)migratsiooni kaudu:

Estonia küla Taga-Kaukaasias, saanud nime Eestist sinna elama rännanute järgi

Kotlandi küla Saaremaal (Khk), lähtub saarenimest *Gotland*, olles tunnistuseks suhteist Ojamaa ja Saaremaa vahel

Livonia linn Michiganis USA-s, nimetatud Liivimaalt pärit asunike järgi

Piiripealseks nähtuseks on etnonüümidest pärinevad kohanimed. Mõnes keeles loetakse etnonüümid samuti nimede klassi (nt inglise, hollandi, saksa ja ungari keeles; vt Lawson 2016: 191), kuid Skandinaavia terminoloogias on etnonüümid klassifitseeritud apellatiivideks (nagu ka eesti keeleteaduses). Et etnonüümid on olemuselt ka geograafilised, viidates lisaks inimrühmale ja keelele ühtlasi mingile kohale või piirkonnale (Grünthal 1997: 9), on nad sageli proopriumi edasikandumise vahendiks või vahelülks. Seega võiksime siirdnimede hulka arvata ka järgmised kohanimed:

Läti küla Tartumaal (Nõo), tekkinud asukate Läti päritolu märkivast lisanimest

Soome küla Võrumaal (Krl, Urv), tekkinud asukate Soome päritolu märkivast lisanimest

Veneküla Harjumaal (Jür), tekkinud asukate Vene päritolu märkivast lisanimest

Nagu näidatud, võivad siirdnimed olla tekkinud võõrale maale siirdumise tulemusena, kuid nad võivad olla ka sisemaise ümberasumise otsesteks jälgedeks (Pall 1976: 97). Olgu siinkohal välja toodud mõned näited Eestis aset leidnud sisemaise nimesiirde kohta:

Hiiu asum (Tallinnas Nõmme linnaosas). Asum on nime saanud selle järgi, et esimese maja ehitas sinna hiidlane Andrus Bork, kes riputas oma majale sildi *Hioküla* (1886). XX sajandi algul hakati paika kutsuma *Hiiukülaks*, mis hiljem lühenes nimeks *Hiiu*. 1922. aastal anti Hiiu nimi ka tänavale ja 1926 raudteepeatusele. (EKNR 2016: 93)

Padina küla (Hää). *Padina* on lisanimena esinenud Lõuna-Eestis Tarvastus (1692 *Paddina Mats*). Häädemeestel on nimi siirik. (EKNR 2016: 449)

Tootsi alev (PJg). *Toots* on eesnimega olnud kasutusel Kagu-Eestis ning hiljem levinud põhja ja lääne poole. Viljandimaal on XVI sajandil registreeritud nimevariandid *Toots*, *Toos* ja ka *Toss*. Pärnumaale jõudsid nime-mugandid segunenuna XVII–XVIII sajandil. 1767 on praeguse Tootsi alevi kandis märgitud talupoega nimega *Orrametsa Toos*, 1788 on kirjas *Totzi Ado Land 'Tootsi Aadu maa'*, millest tehti karjamõis. Läänemaa XVI sajandi vakuraamatuse aga eesnimesid *Toots*, *Toos* ja *Toss* ei esine. (Kallasmaa jt 2017: 935)

Rõhutamist väärrib, et sisemaise rände uurimiseks on vaja piisavalt aredate kohanime olemasolu – nimed peavad olema selgelt eristatavad teistest lähemas ümbruses olevaist kohanimedest. Apellatiividele tuginevate kohanime puhul on suurem tõenäosus, et kokkulangevad kohanimed võivad olla igas kohas iseseisvalt tekkinud, samuti võib olla (eriti hilisest) isikunimest pärinevate kohanime puhul.

Ka kaugemate siirdumiste tulemusel sündinud siirdnimede väljaselgitamine ei ole alati kergete killast. Saksa filoloog Wolfgang Lauri järgi peab selleks, et originaalnimi ja siirdnimi oleksid võrreldavad, nende algtähen-dus olema samane (Laur 1964: 288, viidanud Hilsberg 2009: 15). Kuna kohanimedes on võinud toimuda kohalikud keelelised arengud, võib vanemate siirdnimede tuvastamine olla keeruline, eriti kui nad originaalnime kaasaja kujust tunduvalt erinevad. Eesti ainekust saab siin näitena esitada Hiiu-maa külanimed *Õngu* ja *Kauste*: *Õngu* puhul on toodud paralleele Ahvenamaa külanimega *Önningeby* (*Önningby*) ning *Kaustet* on võrreldud Soome Pohjan-maa maakonnas esinenud nimedega *Kaustby* ja *Köustby* (EKNR 2016: 187, 796). Neid oletusi on siiski raske üheselt tõestada.

2.1.2. Võrdlev siirdnimi

Võrdlev siirdnimi on pandud kohale selle mingi teise tuntud kohaga võrdle-mise alusel; kasutatud on ka mõistet *metafoorne siirdnimi* (vt nt Ainiala jt 2012; Kiviniemi jt 1974; Saar 2008). Tüüpilisemateks võrdlevateks siirdnimede-ks on maailma eri paigust või kirjandusest laenatud nimed (Saar 2008: 43). Näiteks *Siberi küla* kauge ja perifeerse küla nimena, kusjuures see näide tuleb esile mitmete keelte nimesüsteemides ja Eesti kohanimeistuski esineb nimi *Siberi* korduvalt. Põhjus, miks see nimi on rahvasuus antud mitmele külale, on enamasti olnud kognitiivne: nimetatavat kohta on tunnetatud kaugema, üksi-kuma ja kõrvalisemana (vt EKNR 2016: 606). Taani kohanimeuuriija Peder Gammeltoft (2014) on kirjutanud, et tunnetuses mängib rolli nõndanimetatud keskuse–perifeeria telg. See johtub asjaolust, et kuigi iga inimese tunnetus on mõjutatud keskkonnast, milles ta elab, ja kogemustest ning teadmistest, mis tal ümbritsevast maailmast on, valitsevad inimpsüühikas ja seega inimeste käitumises ja maailmaga suhtlemises teatud seaduspärasused ning see aval-dub ka keeles. Seetõttu on võimalik leida eri keelte toponomastikast teatavaid ühisjooni. Nagu Eesti kohanime hulgas esineb korduvalt nimi *Siberi*, leiab Taani kohanimeistus samatähendusliku nime *Siberien*. Ka seal on nimi antud kohtadele, mis asuvad peaaegu alati suuremate asustusüksuste ääremail.

Keelekasutajad on kohti tunnetanud kui Siberit, st kui midagi, mis asub perifeerias, keskusest kaugel eemal. Gammeltoft märgib ka, et keskuse–perifeeria kontseptsioon tundub olevat suurema tähtsusega kui ilmakaared, näiteks *Siberi*-nimed ei paikne keskuse suhtes ilmtingimata ida pool (vt Gammeltoft 2014).

Veel näiteid Eestis leiduvate võrdlevate siirdnimede kohta (EKNR 2016; KN):

Katsina küla (Kos) < *Gattšina*
Lihtensteini küla (Räp) < *Liechtenstein*
Luksõnburk, külaosanimi (Võn) < *Luksemburg*
Palermo linnajagu (Rak) < *Palermo*
Pariisi küla (Kad) < *Pariis*
Prantsusmaa, külaosanimi (Kan) < *Prantsusmaa*

Võrdlevatest siirdnimedest kõneldes ei saa mööda minna piiblikohanimedest. Maaailma kohanimistus leidub hulganisti nimesid, mis on pärit just piiblist. Nii on ka Eesti kohanimedeks üle võetud arvukalt mitmesuguseid piiblinimesid. Näiteks (EKNR 2016; KN; Piibel 1997):

Ararati mägi (Kod) < *Ararati mäed ~ mäestik*
Damaskuse värav (Jür) < *Damaskus*
Eedeni talu (Hlj, Kad, LNg, Lüg) < *Eeden, Eedeni aed*
Eedeni aed, põllunimi (JMd, Kad) < *Eeden, Eedeni aed*
Jerusalemma mägi (Kei) < *Jerusaalem*
Jordan, kurisu nimi (LNg) < *Jordan*
Jordani allikas (Amb, Kad) < *Jordan*
Kaanani küla (Kan) < *Kaanani, Kaananimaa*
Keetsemane aed, karjamaanimi (Kad) < *Ketsemani*
Keetsemani küla (Iis) < *Ketsemani*
Petlemma küla (Ans, Jõh) < *Petlemm*
Siinai kivi (Jür) < *Siinai*
Soodoma küla (Kan) < *Soodom*

2.2. Võrsnimi

Kui primaarnime algsest asukohast kaugemale rännanud nime on Eesti onomastikas käsitletud siirdnimena, siis asukohaseose põhjal tekkinud nime ei ole varasemalt eraldi mõistega tähistatud, kasutatud on üldmõistet *sekundaarnimi*. Uuemal ajal on seda nimerühma aga hakatud nimetama *võrsnimedeks*. *Võrsnimi* on eesti keeles uus mõiste, mille võttis soome keele eeskujul (sm *liitynnäinen*) kasutusse Evar Saar (2008), kelle järgi võrsnimi on nimi, mis sisaldab täiendosas lähedal asuva koha kogu primaarnime, primaarnime täiendosa või primaarnime põhiosa. Nimetuse aluseks on metafoor – taim võib paljuneda kahte moodi: seemneid kaugemale külvates või otse primaarsest organismist võrsudes. Samamoodi võib olemasolev kohanimi „külvata seemneid”, mis läbi tekivad siirdnimed kaugemates kohtades, või siis tekitada ligidusse

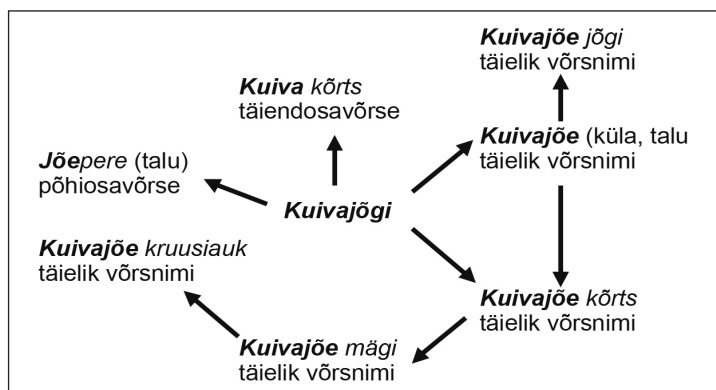
„uusi võrseid” ehk luua juba tuntud nimega koha ja nimetamist vajava koha vahel oleva otsese asukohaseose alusel võrsnimesid. (Saar 2008: 44) Sama mall kehtib ka üksnes nimetasandil – see tähendab, et võrsnime tekke eelduseks ei ole alati uue koha teke, vaid see võib tekkida ka keelekasutajate onomastikoni nime loomisel, ümbermõtestamisel ja -paigutamisel.

Võrsnimede puhul moodustub nimeahel. Näiteks Kose kihelkonnas: *Kuivajõgi* > *Kuivajõe* (talu) > *Kuivajõe* (küla) > *Kuivajõe jõgi*, kus kõik ahela lülid alates teisest nimest on võrsnimed. Vahel algnime selgitada ei saagi. Teoreetiliselt võiks niisuguseid nimeahelaid koostada lõputult, kuid põhjuseks, miks liiga pikki „kette” ei kiputa moodustama, on keeleökoonoomia. Nähtavasti on kuni neli komponenti maksimum, mis eesti kohanimes (just eriti mikrotoponüümides) esile tuleb. Näiteks *Kiltsi põlluajapealne* (Jõe), *Sepa-Hansu pajupealne* (HJn), *Suurereheesine põld* (Krj).

Mõnikord ei ole selge, mis järjekorras on võrsnimed tekkinud, samuti on võrsnimed võinud tekkida n-ö eri suundades, nii et isegi õigem on rääkida nimeahela asemel nimekobarast (ingl *name cluster*, Ainiala jt 2012: 76; Saar 2008: 42). Nimekobar hõlmab ligistikku asuvaid ja sama nimeelementi sisaldavaid kohanimesid, tüüpilise nimekobara moodustab primaarnimi oma võrsnimedega (Saar 2008: 42). Ilmeka nimekobara näite on esitanud Kallasmaa (2006: 62–63): kohanimest *Niida* on lähtunud ehk *Niida*-nimekobarasse kuuluvad võrsnimed, nagu *Niidaaidamägi*, *Niidaalune põld*, *Niidamets* ja *Niida-niidaaäär* ’-niidaaiaäär’ (Poi).

Kui võrsnimi sisaldab täiendosana ehk atribuudina kogu primaarnime, on tegu täieliku võrsnimega (ingl *full annexe*). Kui võrsnimi sisaldab vaid primaarnime atribuuti, on tegu täiendosavõrsega (ingl *specifying annexe*) ehk atribuudivõrsega. Kui aga võrsnimi sisaldab vaid primaarnime põhiosa ehk determinanti, on tegu põhiosavõrsega (ingl *generic part annexe*) ehk determinandivõrsega (vt Ainiala jt 2012: 76; Saar 2008: 44). Põhiosavõrseid ei ole alati võimalik tuvastada, sest vastavad nimed on võinud tekkida ka iseseisvalt, lähedase koha nimest sõltumatult.

Kose kihelkonna läbitöötatud materjali põhjal olen koostanud kohanime *Kuivajõgi* ümber koondunud nimekobara (vt joonist 1). Esitatud kobar ei ole täielik, valitud on vaid osa nimedest, et nähtust selgemini näitlikustada.

Joonis 1. Nimekobar.

Soome uurijad on tuvastanud, et võrsnimesid on väga palju, mõne piirkonna nimevaras lausa pool nimedest. See on mõistetav, kuna võrsnimed on hea ja mugav moodus luua uusi, hästi lokaliseeritavaid nimesid (vt ka Ainiala jt 2012: 76). Keeles valitseb seaduspära, et võimaluse korral valib inimene nimeandmismallidest kõige lihtsama (Kiviniemi 1978: 80) ja et iga sageli kasutatav kohanimi on nimemalli tõenäoline lähtekoht (Kallasmaa 2002: 487). Nii on võrsnimed loomulik ja nimekasutajasõbralik võimalus uusi nimesid saada.

2.3. Metonüümne nimi

Metafoorsusega paralleelselt tuleb, nagu ikka, käsitleda ka metonüümilisuse aspekti. Metonüümia teel tekkinud nimesid on tähistatud mõistega *metonüümne siirdnimi* (vt nt Ainiala jt 2012; Dalberg 2008; Kiviniemi jt 1974; Saar 2008), mis Eesti nimeteaduses on aga eksitav, võib öelda, et suisa paradoksne. Eeldab ju metonüümia nimeobjektide külgnvussuhet, siirdelisus aga, et nimetatavaid lahutab mingi vahemaa. Seetõttu olen selle mõiste juures loobunud täiendist *siird-*.

Metonüümne nimi liigub uuele kohale asukohaseose kaudu, näiteks metsanimi *Pringilump* (*lump* 'lomp, tiik'), kus hüdronüüm on üle kantud metsanimeks (Saar 2008: 43), või Soome talunimi *Valkeajärvi*, kus järvenimi on suundunud asustusnimeks (Ainiala jt 2012: 78). Taani nimeuurija Vibeke Dalberg on kirjutanud (2008: 61–62), et metonüümseid nimesid ongi tekitanud arvukalt just need juhud, kus asulad on saanud oma nime lähedaselt loodus- või kultuuriobjektilt, ja et seda laadi nimede kohta on kasutatud ka mõistet *semantiliselt sekundaarsed nimed*. Niisugusel puhul on olemasolevale kohanimele omistatud uue kohanime funktsioon. Sellest on saanud uue, algupärasest referendist erineva koha nimi. Nimetamisel on toimunud nime metonüümne ülekanne (ingl *metonymic name transfer*), mille aluseks on kohtade kõrvuti paiknemine ehk topograafiline kontakt.

Arvukate asustusnimede teke metonüümse ülekande teel on omane küll paljudele keeltele, sh soome keelele, kuid eesti keeles on olukord erinev. Põhjuseks asjaolu, et eesti keeles muutub nime loodusnimest asustusnimeks liikumisel nime aluskääne (aluskäändest lähemalt edaspidi), seega on ülekandumine morfoloogiliselt markeeritud. Näiteid Eestis leiduvate metonüümsete toponüümide kohta:

Lasnamägi – mäenimetusest lähtuv rahvapärane nimetus Tallinna linnaosa kohta (kirjakeelne nimekuju on sekundaarne ja genitiivne *Lasnamäe*)

Rocca al Mare – kunagise mereäärse suvemõisa nimi on siirdunud tähistama kogu Tallinna vabaõhumuuseumi piirkonda¹

Kohanimede muutumist uurinud Marit Alas on leidnud (2012: 2–3), et kui koha laad muutub, võib nimi jääda samaks juhul, kui suudab seda kohta endiselt identifitseerida. Näiteks toob ta nime *Rooga laht*: lahepõhi leidis mere

¹ Viimane näide iseloomustab hästi nähtust, kus dominantnimede ehk kõrge staatusega nimede järgi tekivad paikkonnanimed (vt Päll 2009: 230–232).

taandudes esmalt kasutust karjamaana, seejärel heinamaana, lõpuks aga põlluna, kuid säilitas sealjuures alati oma algse nime. Niisuguseid juhtumeid on üksikuid, valdavalt muutub nimealise ehk denotaadi muutudes siiski ka nimi, sest tekib uut tüüpi koht.

Eesti keele puhul saab välja tuua ühe nimerühma, mis käitub nimeks kujunemisel metonüümsete nimedega sarnaselt – selleks on terminnimed. Terminnimesid on lähemalt käsitlenud Marja Kallasmaa (2000). Terminnimed tekiavad tavaliselt siis, kui maastikul või mingil muul piiritletud territooriumil on vaid üks vastavat liiki objekt, nii et tema identifitseerimiseks piisab objekti liigi nimetamisest (näiteks teenimi *Karjatänav*, vetenimed *Katk* 'soomülgas' ja *Lõpp* 'lahesopp, väike laht'). Metonüümised terminnimed on aga näiteks heinamaanimed *Lepik* ja *Soo*. Nominatiivse lihtnimenäime ehk vormilt terminnime sarnasena võib haruharva esineda ka isikunimi, näiteks karjamaanimi *Pelts* (< saksa isikunimi *Bel(t)z*, *Pel(t)z*) ja heinamaanimi *Piur* (< soome isikunimi *Piur(u)*, *Biur*, *Bjur*) (vt Kallasmaa 2000: 74–84; 1999). Ka need on oma olemuselt metonüümised.

Metonüümsete nimede teema on Evar Saare (2008: 43) õigustatult juhtinud küsimuseni: kas metonüümiaga võib olla tegu ka eesti talunimede puhul? Asulate nimetamine nende omanike või loodusesemete järgi on tõesti metonüümiaga sarnane nähtus. Näiteks:

Hansoni (talu, Kos), XVII sajandi lõpus *Hanßo Jahn* (Laansalu 2015: 106), tõenäoline nimeahel: talupoeg *Hansu Jaan* > *Hansu-Jaani* (talu) > *Hansoni* (talu)

Kuristiku (talu, Jür), saanud nime talu maadel asuvate kurisude järgi, nimeahel: *kuristik* 'karstiauk, kurisu' > *Kuristiku* (talu)

Saar märgib siiski, et seda, kas genitiivseid talunimesid võiks pidada metonüümseteks nimedeks, tuleks veel selgitada, kuid peab niisugust määratlust paremaks, kui nimetada neid elliptilisteks. Ometi tuleb siin taas kord mängu nimede aluskäände muutumine. Tuletagem siinkohal aluskäände mõistet lähemalt meelde.

Kohanime aluskääne on diakroonilise nimeuurimise termin, mis viitab nime ennisvormi käände. Mõiste võttis kasutusele Valdek Pall (1968). Eesti kohanimede aluskäänneteks on ainsuse või mitmuse genitiiv ja ainsuse nominatiiv ning põhivalemiks $K_{1Nom/Gen}$ (atribuut) + K_{2Nom} (determinant), kus K tähistab käändsõna. Põhiliseks nimetüübiks on kaheosaline liitnimi, selle valem on $K_{1Nom/Gen} + K_{2Nom/Gen}$, millele võib uuele objektile nime tuletamisel liituda K_{3Nom} . Asustusnimede valem on tavaliselt kas K_{1Gen} või $K_{1Gen} + K_{2Gen}$, seega on asustusnimed põhiliselt genitiivsed, kas siis ainsuses või mitmuses. Sekundaarsed asustusnimed on liitnimed, mille nimekomponentide valem on $K_{1Nom/Gen} + K_{2Gen}$, kus K_{2Gen} on algse tähenduse kaotanud determinant. Loodusnimedes lisandub uus determinant K_{3Nom} , asulanimedes on see eesti keeles fakultatiivne. Näiteks:

Kuivajõgi: *kuiva* (K_{1Gen}) + *jõgi* (K_{2Nom})

Kuivajõe (küla): *kuiva* (K_{1Gen}) + *jõe* (K_{2Gen}) (+ *küla*)

Kuivajõe jõgi: *kuiva* (K_{1Gen}) + *jõe* (K_{2Gen}) + *jõgi* (K_{3Nom})

Seega – eesti keeles (vähemasti kirjakeeles) ei saa olla metonüümset asustusnime, kuna nominatiivne nimekuju ei säili, genitiiv reedab sekundaarsuse.

2.4. Sekundaarnimede jagunemise lühikokkuvõte

Olemasolevast nimest (primaarnimest) tulenevate kohanimedega ehk sekundaarnimede liigitus on järgmine: 1) siirdnimed; 2) võrsnimed ja 3) metonüümised nimed. Võrsnimed ja metonüümised nimed on moodustatud lähedal asuva koha nimest (topograafiline kontakt), siirdnimed on antud kaugemal. Saar (2008: 44) on tabavalt võrrelnud kohanimedega edasiarendusi taime paljunemisega, samastades võrsnimesid taime võrsetega, mis tekivad primaarse organismi juurde, ja siirdnimesid kaugemal, seemneist sirgunud tütartaimedega. Sellest võrdlusest on aga välja jäänud metonüümised nimed. Teeksin seega võrdluse omapoolse täienduse: metonüümised nimed on justnagu puu vari, mis tekitab üksüheseid nimevasteid primaarnime vahetusse lähedusse.

3. Nimesiire tänapäeva ühiskonnas

Nimesiirde peamine motivaator ja taganttõukaja tänapäeval ei ole inimeste migratsioon, vaid tootemargi- ja mainekujundus. Terhi Ainiala ja tema kolleegid (2012: 104) on juhtinud tähelepanu sellele, et tänavanimede ja muude linnakohanimedega panek on muutunud linnaplaneerimise üha olulisemaks osaks – vaja on rohkesti uusi nimesid. Planeerijad tegutsevad selles suunas, et ametlikud nimed oleksid üha rohkem kaubanduslikult atraktiivsed ehk muutuksid justkui brändiks.

Nimetamine on vahend, millega saab koha mainet (ümber)kujundada – nime abil loodetakse köita uusi võimalikke elanikke, äriettevõtteid jne. Hästi valitud nimel on sümbolne väärtus, mis lisab kohale inimeste silmis kvaliteeti. On osutatud, et näiteks Ameerika kinnisvaraarendajad kasutavad sellise õhustiku loomiseks sageli nimesid, mis loovad seoseid Euroopa ajaloo ja isegi kirjandusega (vt Alderman 2008: 201). Asjakohase näite saab tuua ka eesti nimede siirdumisest või õigemini siirdamisest: Ameerika Ühendriikidesse Texase osariiki San Antonio linna serva rajati eelmisel kümnendil uuslamurajoon nimega Estonia, mille tänavanimed lähtuvad Eesti kohanimedest. Mõned näited:

Elva Forest < Elva
Jogeva Way < Jõgeva
Kihnu Willow < Kihnu

Rapla Crossing < Rapla
Torva Bluff < Tõrva
Viljandi Moon < Viljandi

Niisiis võib öelda, et kõnealuse kvartali tänavanimede puhul on tegu sarjanimedega, mille ühiseks nimetajaks on Eesti. Miks selline valik? Arendaja sõnul käis ühe inseneri tuttav Euroopas ja teda lummas Eesti ilu – sellest ajendatuna nimetati arendus Eestiks (*Estonia Estates*) ja ka tänavanimed otsustati valida Eesti nimede hulgast (vt USA-s 2008). Samas nendib arendaja, et

kohalikel elanikel on neid nimesid väga keeruline hääldada. Et eesti nimed on kohalike jaoks keerulisevõitu, näitab ka asjaolu, et suur osa nimedest on kirja saanud vigaselt. Ülesmärkijate-ametnike tehtud kirjavigade läbi kujunenud nimesid on liigitatud omaette nimerühma: veanimed (ingl *mistake names*, vt nt Stewart 2012 [1954]: 53). San Antoniost leiab terve rea eesti päritolu veanimed:

Laheema Harbor < Lahemaa

Loska Green < Loksa

Padie Summit < Paide

Padiski Court < Paldiski

Vormis View < Vormsi

Yormis Nest < Vormsi

Uute nimede määramine on aktuaalne ka paljudes Eesti asulates. Ehitatakse uusi elamurajoone ja rajatakse üha uusi tänavaid, mis kõik vajavad nimetamist. Eesti kohanimeseaduse § 13 lõige 1 sätestab: „Kohanime määramisel tuleb eelistada nime, mis on paikkonnas tuntud ja levinud või mis on tähtis aja- või kultuurilooliselt.” Nii soositakse vanemate, kohapeal hästi teada olevate ja seega asukohta hästi identifitseerivate nimede ülevõtmist teiste, nimetamist vajavate nimealiste nimeks. Sageli on algnime alusel tekkinud ka nimekobarad. Mõned näited Jüri kihelkonnast Kiili vallast (Kiili vald; KNR; Tärk 2010):

Ilba: Ilba asum, Ilba tänav, Ilbapõllu tänav, Ilbapõllu põik
< Ilba (talv), 1835 *Seppa oder Ilba*, 1858 *Ilva*, 1875 *Ilba*

Kaljula: Kaljula elumupiirkond, Kaljula tee, Kalju tee
< Kaljula (talv), 1935–1939² *Kaljula*

Maksima: Maksima(a) elumupiirkond, Maksima peatus, Maksimäe tänav
< Maksima (talv), 1782 *Maxim Karpoff*, 1816 *Iwan Maximow*, 1834, 1835 *Maxima*

Rätsepa: Rätsepa elumupiirkond, Rätsepa tee, Rätsepa põik
< Rätsepa (talv), 1782 *Retseppa Jaan*, 1834 *Retseppa*, 1835 *Retseppa*

5. Lõpetuseks

Nimesiirde teemat ei ole Eesti keeleteaduses seni eraldi analüüsitud, ent tugevasti meie nimevarasse põimununa on proopriumilähtelised kohanimed kahtlemata lähemat uurimist väärt. Ülekantud nimede abil on võimalik tuvastada inimeste rännet, on see siis sise- või välismaine, samuti jälgida ning analüüsida sotsioonomastilisi nähtusi (nt pühendusest, ärihuvidest vm motiveeritud nimed).

Kohanimed võivad kergesti „paljuneda”: mida tihedamini leiab kohanimi kasutust, seda tõenäolisemalt on see järgmiste nimede lähtekohaks. Primaarnimest moodustatakse sekundaarnimi otsese asukohaseose korral kas võrsnimeks või metonüümse nimena ning kaugemal siirdnimena. Primaarnimi on seega nagu puu, mis levitab oma seemneid (siirdnimed) ja võrseid (võrsnimed). Puu kuju aga dubleerib vari, mis tema kõrvale tekib (metonüümse nimed).

² Eesti Vabariigi 1 : 50 000 topograafiline kaart.

Viimaseid esineb eesti keeles harva, kuna nime ülekandumine on aluskäände muutumise tõttu morfoloogiliselt markeeritud.

Võrsnimed moodustavad sageli primaarnimede ümber nimekobaraid. Et võrsnimed on primaarnime või juba olemasoleva nimekobara kaudu hästi lokaliseeritavad, on nende tekitamine hea võimalus lahendada uute nimetamist vajavate kohtade nimemure. Seda lahendust soovitab ka kohanime-seadus ning artiklis esitasin mõned näited sel viisil loodud nimede kohta.

Uute nimede määramisel mängib tänapäeval rolli ka turumajanduslik mõtlemine. Kinnisvaraarendajad eelistavad kohanimedena erilisi ja kaubanduslikult atraktiivseid nimesid ning see viib vahel nimevara ammutamiseni teistest riikidest ja võõrastest keeltest. Kui nimed on „siirdatud” kaugele, tuleb nende lahtimõtestamisel aga tunduvalt rohkem vaeva näha, sest välja tuleb selgitada nende algne keelekontekst.

Töö valmimist on toetanud Haridus- ja Teadusministeeriumi Eesti Keele Instituudi baasfinantseerimine. Täna kasulike nõuannete ja toetuse eest juhendajaid Marja Kallasmaa ja Karl Pajusalu, samuti kolleege Peeter Pälli ja Hille Pajupuud.

Kirjandus

- Ainiala, Terhi, Saarelma, Minna, Sjöblom, Paula 2012. Names in Focus. An Introduction to Finnish Onomastics. (Studia Fennica Linguistica 17.) Helsinki: Finnish Literature Society.
- Alas, Marit 2012. Pöide valla kohanimedele muutumine. – Keel ja Kirjandus, nr 5, lk 360–372.
- Alderman, Derek H. 2008. Place, naming and the interpretation of cultural landscapes. – The Ashgate Research Companion to Heritage and Identity. Toim Brian Graham, Peter Howard. Aldershot: Ashgate Publishing Limited, lk 195–213.
- Brink, Stefan 2016. Transferred names and analogy in name-formation. – The Oxford Handbook of Names and Naming. Toim Carole Hough. Oxford: Oxford University Press, lk 158–166.
- Dalberg, Vibeke 2008. Name and Place. Ten Essays on the Dynamics of Place-Names. Copenhagen: Department of Scandinavian Research Name Research Section, University of Copenhagen.
- EKNR 2016 = Marja Kallasmaa, Evar Saar, Peeter Päll, Marje Joalaid, Arvis Kiristaja, Enn Ernits, Mariko FASTER, Fred Puss, Tiina Laansalu, Marit Alas, Valdek Pall, Marianne Blomqvist, Marge Kuslap, Anželika Šteingolde, Karl Pajusalu, Urmas Sutrop. Eesti kohanimeraad. Toim P. Päll, M. Kallasmaa. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Gammeltuft, Peder 2014. Where is our Hell? A study of direction in worlds-in-the-world concepts. <http://cogtop.org/symposiums/symposium-1-2/where-is-our-hell/> (1. XI 2017).
- Grünthal, Riho 1997. Livvistä liiviin. Itämerensuomalaiset etnonymit. (Castrenianumin toimitteita 51.) Helsinki: Suomalais-ugrilainen laitos.
- Hilberg, Susan 2009. Place-Names and Settlement History: Aspects of Selected Topographical Elements on the Continent and in England. Magistritöö. Leipzig:

- Universität Leipzig. <http://fletchycorp.com/susi/wp-content/uploads/2010/03/gesamt.pdf> (14. X 2017).
- Hough, Carole 2016. Settlement names. – The Oxford Handbook of Names and Naming. Toim C. Hough. Oxford: Oxford University Press, lk 87–103.
- Kallasmaa, Marja 1996. Saaremaa kohanimed I. Tallinn: Eesti Keele Instituut.
- Kallasmaa, Marja 1999. *Piur(u)* Soomes ja Saares. – Emakeele Seltsi aastaraamat 43 (1997). Tartu: Eesti Teaduste Akadeemia Emakeele Selts, lk 30–33.
- Kallasmaa, Marja 2000. Kimbuke terminnimesid Saaremaalt ja Lääne-Eestist. – Inter dialectos nominaque. Pühendusteos Mari Mustale 11. novembril 2000. (Eesti Keele Instituudi toimetised 7.) Koost ja toim Jüri Viikberg. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, lk 73–86.
- Kallasmaa, Marja 2002. Kohanimed kui keskkond nimekasutajale ja objekt nimeuurijale. – Koht ja paik / Place and Location II. (Eesti Kunstiakadeemia toimetised 10.) Toim Virve Sarapik, Kadri Tüür, Mari Laanemets. Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia, lk 484–487.
- Kallasmaa, Marja 2006. Nime piiril. *Niidaniidiaäär*. – Keel ja Kirjandus, nr 1, lk 61–63.
- Kallasmaa, Marja 2010. Hiiumaa kohanimed. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Kallasmaa, Marja 2011. Ununenud sõnad kohanimes. – Oma Keel, nr 1, lk 33–36.
- Kallasmaa, Marja, Uibo, Udo, Päll, Peeter 2017. Eesti perekonnanimeraamatust. – Keel ja Kirjandus, nr 12, lk 926–938.
- Kiviniemi, Eero 1975. Paikannimien rakennetyypeistä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kiviniemi, Eero 1978. Paikannimistö systeeminä. – Nimistöntutkimus ja paikallishistoria. (Paikallishistoriallisen Toimiston julkaisuja 2.) Helsinki, lk 73–89.
- Kiviniemi, Eero, Pitkänen, Ritva Liisa, Zilliacus, Kurt 1974. Nimistöntutkimuksen terminologia. Terminologin inom namnforskningen. (Castrenianumin toimitteita 8.) Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kruse, Arne 2007. Fashion, limitation and nostalgia: Scandinavian place-names abroad. – Images and Imaginations: Perspectives on Britain and Scandinavia. Toim A. Kruse, Peter Graves. Edinburgh: Lockharton Press, lk 9–39.
- Laansalu, Tiina 2015. Kose kihelkonna põliste asustusnimede vanus ja päritolu. – Emakeele Seltsi aastaraamat 60 (2014). Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, lk 101–126.
- Laansalu, Tiina 2016. Dry rivers and secret rivers as mappers of karst phenomena. – Names and Their Environment. Proceedings of the 25th International Congress of Onomastic Sciences Glasgow, 25–29 August 2014. Toim Carole Hough, Daria Izdebska. Glasgow: University of Glasgow, lk 239–243.
- Laur, Wolfgang 1964. Namenübertragungen im Zuge der angelsächsischen Wanderungen. – Beiträge zur Namenforschung, nr 15, lk 287–297.
- Lawson, Edwin D. 2016. Personal naming systems. – The Oxford Handbook of Names and Naming. Toim Carole Hough. Oxford: Oxford University Press, lk 169–198.
- Nerman, Robert, Lõhmus, Leho 2013. Tallinna asumid ja ametlikud kohanimed. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.
- Päll, Valdek 1968. Eesti kohanimede struktuurist. – Keel ja Kirjandus, nr 3, lk 147–158.

- Pall, Valdek 1976. Asustusajaloo ja toponüümika seostest. – Keel, mida me uurime. Koost Mart Mäger. Tallinn: Valgus, lk 96–101.
- Pall, Valdek 1977. Põhja-Tartumaa kohanimed II. Tallinn: Valgus.
- Päll, Peeter 2009. Eesti kohanimed. – Eesti murded ja kohanimed. Toim Tiit Hennoste. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, lk 223–297.
- Rev 1725/26 = Eestimaa 1725.–1726. a. adramaarevisjon. I–II. Harjumaa. Allika-publikatsioon. Tallinn, 1988.
- Saar, Evar 2008. Võrumaa kohanimed analüüs enamlevinud nimeosade põhjal ja traditsioonilise kogukonna nimesüsteem. (Dissertationes philologiae estonicae Universitatis Tartuensis 22.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Stewart, George R. 2012 [1954]. A Classification of place names. – Names, kd 60, nr 1, lk 46–55.
- Strandberg, Svante 2016. River names. – The Oxford Handbook of Names and Naming. Toim Carole Hough. Oxford: Oxford University Press, lk 104–114.
- Tent, Jan, Blair, David 2011. Motivations for naming: The development of a toponymic typology for Australian placenames. – Names, kd 59, nr 2, lk 67–89.
- Tärk, Tiina 2010. Kiili valla asustusnimed. Magistritöö. Tartu Ülikool. <http://hdl.handle.net/10062/15080>
- Udolph, Jürgen 2012. The colonisation of England by Germanic tribes on the basis of place-names. – Language Contact and Development around the North Sea. Toim Merja Stenroos, Martti Mäkinen, Inge Særheim. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, lk 23–51.
- USAs 2008 = USAs kerkib uuselamurajoon nimega Estonia. – Eesti Ekspress 14. VIII 2008.

Võrguviited

- Kiili vald. Koduleht. <http://www.kiilivald.ee/> (17. I 2018).
- KN = Eesti Keele Instituudi kohanimekartoteek. <http://heli.eki.ee/kohanimed> (10. IX 2018).
- KNR = Riiklik kohanimeregister. <http://xgis.maaamet.ee/knravalik/> (17. I 2018).
- Kohanimeseadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/733937> (16. I 2018).
- Onomastika termineid. <http://www.eki.ee/nimeselts/nimeterm.htm> (16. I 2018).
- Piibel 1997 = Piibel. Vana ja Uus testament. <http://piibel.net/> (26. I 2018).

Murrakute lühendid

Ambla; **A**nseküla; **E**mmaste; **Hlj** = Haljala; **HJn** = Harju-Jaani; **H**äädemeeste; **I**isaku; **JMd** = Järva-Madise; **J**õelähtme; **J**õhvi; **J**üri; **K**adrina; **K**anepi; **K**eila; **Khk** = Kihelkonna; **K**odavere; **K**ose; **Krj** = Karja; **Krk** = Karksi; **Krl** = Karula; **LNg** = Lääne-Nigula; **L**üganuse; **M**uhu; **M**ustjala; **N**õo; **P**ha = Püha; **P**hl = Pühalepa; **PJg** = Pärnu-Jaagupi; **P**öide; **R**akvere; **R**eigi; **R**äpina; **U**rvaste; **Vll** = Valjala; **V**õnnu.

Tiina Laansalu (snd 1982), MA, Eesti Keele Instituut, osakonnajuhataja-vanemleksikograaf, tiina.laansalu@eki.ee

Name transfer and its interpretation in Estonian toponymy

Keywords: Estonian, onomastics, place names, secondary naming, transferred names

The article explores toponyms that originate from proprial names. The phenomenon in which an already existing name has been transferred to denote another place is called *name transfer* and the names that have originated from already existing names are called *transferred names*. Name transfer has not been a particular field of interest in Estonian onomastics so far. The article provides an overview of the relevant theories and perceptions related to the subject of name transfer and explains the conception applied to Estonian place names.

The more frequent the use of a place name, the more likely it will be a source for new names. Secondary names are constructed from primary names (1) as annexes or metonymically transferred names (in the case of direct topographical contact); (2) as transferred names (somewhere farther away). Hence, a primary name is like a tree that distributes its seeds (transferred names) and offshoots (annexes). The shape of the tree is duplicated by the shadow next to it (metonymically transferred names). The latter rarely occur in Estonian, because the transfer of names is morphologically marked by the change of the basic case.

Annexes often combine name clusters around the primary names. As annexes are well-localised (owing to the well-known primary name or name cluster), the development of annexes is an effective way to get new names. This is also the solution that is recommended by the Estonian Place Name Law and examples of names created by this method are provided in the article.

Transferred names help to identify migration, whether internal or external, as well as to observe and analyse socio-onomastic phenomena (e.g. names motivated by commemorativeness, commercialization etc.). Today, when assigning new names, commerciality and branding play an important role. Developers prefer distinguished and commercially attractive place names, which sometimes leads to adopting names from other countries and foreign languages.

Tiina Laansalu (b. 1982), MA, Institute of the Estonian Language, Head of Department and Senior Lexicographer, tiina.laansalu@eki.ee